

Levél Dobos Lászlónak

Kedves Laci,

nehezen, nagyon nehezen kapom a szavakat, nem, nem akarom hinni, hogy már Neked is hatvanat mutat a naptárad. Most is olyanak tudlak, mint első találkozásunkkor: erősnek, biztosnak, kinek a kezébe a magam életét is nyugodtan tenném. Feledhetetlen képeket őrzök Rólad. A kéméndi, a gombaszögi seregléseket, ahol Téged szinte Kossuth Lajosként vártak, az első pesti találkozást, mikor kis csapatoddal először szólaltattad meg a Kisebbségi Géníuszt, Pozsonyból a Madách Kiadó indulását, és mikor újra magyar színháza lett Kassának. Meg azt a téli éjszakát a Kiskárpátokban, mikor minden utat befújt a hó, s az ottrekedt fiatalok Hozzád fordulva kérdezték: „Nem Dobos László író tetszik lenni?”

Az voltál. Az vagy: Dobos László író. Csehszlovákiai magyar író. A vox humana harcosa, a mindenütt és mindenkire kiterjesztett emberség szószólója. Írásaidból kezdettől egyfajta karácsonyi zengést hallottam: Ne féljetek! Mesz-sze voltak a csillagok? Közelebb lehet hozni a ragyogásukat. Földönfutók voltunk? Életre rendeltettünk. Egy szál ingben is keressük a magasba vezető utakat. Ne féljetek! Lehet élni. Még a sír széléről is újra lehet indulni. Azt találtam Benned, az emberben is, akit mindenütt kerestem. A zsoldáros szívűt. A szolgatörténelemmel szembefordulót. A kis dolgokhoz is lehajlót. A kedves regényhőseimhez hasonlatos élő embert. Aki vállalt ügyet nem hagy cserben soha.

Régóta mondom, hadd mondjam most is: történelmi jelentőségű, amit cselekedtél. Esméltettél, tetemre hívtad a történelmet, mozgósítottad és összefogtad a jó célra törekvő erőket. Ha van irodalomszervező, irodalomalapító a második világháború utáni időben, Te az vagy. Olyanféle alapozó munkát végeztél a harmadszor is induló csehszlovákiai irodalomban, mint korábban Kós Károly és Kuncz Aladár a romániai magyar irodalomban, meg Csuka Zoltán és Szenteleky Kornél a vajdasági magyar irodalomban. A kisebbségi regénynek Te vagy az egyik megteremtője. Műveid ama nagy közép-kelet-európai könyvek sorába tartoznak, amelyek a szóértés élő igazságát keresik.

Rólad szólva nemzedékedre is gondolok. Évjáratodra — Duba Gyulára, Veres Jánosra, Török Elemérre, Szeberényi Zoltánra — s mindazokra, akik Veled együtt vállalták és vállalják a szlovákiai magyar író örökös küzdelmeit. Nem volt még nemzedék, amelyik nagyobb feladatot és tördelőbb időt kapott volna a sorstól. Még az első világháború után indulóknak sem volt ennyire lehetetlen a helyzetük, pedig akkor is leomlott bástyák, vesztett küzdelmek után kellett egy népet talpra állítani, illetve a más csillagokra került népcsoportoknak irodalmat teremteni. Nektek csakugyan a semmi talajáról, elárvtan, szinte gyermekfővel kellett indulni, s alig emelkedett fel a fej, máris suhogott újra a kasza. Neked például jó tíz esztendeig még a nevedet sem írták le; ácsolták számodra talán már a koporsót is. Micsoda hit és elszántság kellett ahhoz, hogy bele ne roskadj a Neked szánt sírba! A *Hólepedő* a beszédes példa: diadalt tudtál venni még a poklokon is. Életed, munkásságod, a csehszlovákiai magyar irodalmat — s minden kisebbségi irodalmat — a hűség és emberség diadalmának látom. Már pusztá létezése okán is. Mert bármennyire is „a nagy próbák és nehézségek, az akarások és gátlások halmaza” volt

a csehszlovákiai magyar irodalom — ahogy Fábry Zoltán mondta keserűen —, de létezik, mégiscsak létezik, egyre bővülő látóhatárral, s már nem csak a pillanatnyi időt, de az idő folyamatát is mondja, „az elmondás — hadd kölcsönözzenek Tőled szavakat — epikai gondolkodássá, történelmi szakasz epikai rekonstruálásává” változott. Jórészben éppen a Te munkásságod eredményeképp.

Nálad következetesebben senki sem küzdött a „kicsinyesség és törpülés” kísértő veszélye ellen; a történelmi jelenlétért és az irodalom egyidejűségéért. Adtad a példát: elhallgatások, átlépések, taktikázások nélkül beszéltél életről, sorsról, vágyakról, reményekről. Ne ismerd ezután sem a „megrostált” beszédet. Igazad van: „a dolgok kimondhatósága nem kivárás és irodalmi becsúszó szerelés kérdése”; a kimondhatóság ideje az íróban van. S Neked, kedves Laci, még tömérdek a mondanivalód: a magyar és szlovák társadalom szinte minden rétegéről, az emberség embertelenséggel szembeni küzdelméről. Hogy valamikor Móricz Zsigmond, Te is ismered, szinte még rokoni alapon is, a Kárpátok ölelte világot, a magyar, sőt a kelet-európai lét sok-sok változatát. Ama kevés jelenbeli írók egyike vagy, akinek még zsúfoltan teljes az életrajza, személyes sorsodból is egész emberi történelmet teremthetsz.

Teremtettél eddig is. Megírtad a csehszlovákiai magyar nemzetiség hetvenesztendősi életútját. A szomorú „bakatörténelmet”. Benne a szülőföld, Bodrogköz énekét. De még ezt is lehet tovább mondani, új dallamokkal gazdagítani. Mert úgy van, ahogy Te mondtad: szülőfölded a folyamatos változások földje, a hongfoglalástól szinte napjainkig. A rajta élők a folytonos változás részesei; századok, sőt évezred történelmi tapasztalatait és vágyait őrzik. Műbe, öröklétbe emelésük folyamatos feladat. Úgy, ahogy érzed: fel kell mutatni a lehető legteltjesebben Magadat és népedet, az emberi-erkölcsi magasságok felé irányulást. Ez nem csak a szülőföld, nem csak a szívednek oly kedves világ ábrázolási kérdése, de egy nagyobb közösség, egy nép megmaradásának, emberiséghez tartozásának a munkálása is. Építsd tovább is a nyelvet — megint a Te szavaidat idézem —, „úgy is, mint madár, aki a fészket rakja, úgy is, mint Kőműves Kelemenék” —, százszor is újrakezdve Déva vára falát. S építs népednek hazát, lakhatót, vállalva országod „egy emberre osztható” gondjait, s küzdve a mindenkire egyformán kiterjesztendő jogokért és lehetőségekért. Úgy, ahogy eddig is, elejétől fogva tetted. Mondjad csak tovább, édesanyád nyelvén, néped küzdelmét, a hűség, a küzdő, a mindig feltámadó teremtő ember énekét.

Az idő múlásán pedig ne csüggedj kellenél huzamosabban. Igaz, lábat már nemigen mosunk többé a hajnali Dunában, lovainkat is ritkábban kötjük dalos kedvvel — de a végeznivalók még mindig nem lettek kevesebbek. A tolat nem lehet letenni, míg csak ki nem esik a kézből, s ama Bethlen Gábori szabályát sem — amellyel ifjan indult az ember népe szolgálatára —, mindaddig, „valamig oldaláról... le nem ódozzák”. Most is, mint korábbi születésnapjaidon, kívánok Néked a régi, fogyhatatlan szeretettel kedvet az élethez, és erőt a küzdéshez. Él a sorsodba írt törvény szerint, a Husz Jánosok, a Fábry Zoltánok, a Sütő Andrások szellemében: keresd az igazat, mondd az igazat mindhalálig. Legyél népednek továbbra is — íróként, emberként — őriző pásztora. S maradj családod s barátaid körében továbbra is kedves „legénynagyapa”. Születésnapodon zörgetünk; s oldozzuk újra lovainkat.

Budapest, 1990. szept. 29-én, Mihály napján

Miska
(Czine Mihály)